

Самур

№ 1 (260) 2013-йисан 30-январь

1992-йисан январдилай акъатзава

Азербайжанда

www.samurpress.net

РИКЕЛАЙ РАКЪУРЗАВАЧ

Алай йисан 20-январдиз Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева Шегъдрин Хиябандиз фена, 23 йис индай вилик уьлкведин азадвал патал чан гайи шегъидар рикел хкана. Ада "Эбеди мешэл" гуьмбетдин вилик цуькверин клунчи туна. Гъа юкьуз Президентдихъ галаз санал гьукуматдин вилик-кьилик квайбуру, диндин ижмайрин кьиле авайбуру, чи уьлкведа авай кьеце-патан посолрини шегъидрин сурар зиярат авуна.

1990-йисан 20-январдиз Советрин къушунри Бакуда ва чи республикадин бзи районра динж агъалийриз кьарши авур вагъшивилер халкьди садрани рикелай ракъурзавач. Гъа юкьуз кьиле фейи вакъийрикай 147 инсан гьелек хъана.

ГЪЕЙДАР АЛИЕВАН ЮБИЛЕЙ

21-январдиз Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева вири халкьдин лидер Гъейдар Алиеван 90 йисан юбилей гегьеншиз кьейд авун патал серенжемдиз къул чӀугуна. Азербайжандин аслу туширвал патал ара датӀана женг чӀугур, ам вири дуьньядиз сейли авур машгъур сиясатчи Гъейдар Алиева чи уьлкведин тарихдик лугъуз тежедай кьван чӀехи пай кутуна. Гъавилэй адаз цийин Азербайжандин архитектор, ина демократиядин бине кутур регьбер лугъузва.

ХЪСАНДИЗ ТУХУН ПАТАЛ

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева 2015-йисуз Бакуда Европадин I Къугъунар тухунихъ авсиятда Тешкилатдин Комитет аралад гъунин гьакьиндай серенжемдиз къул чӀугуна. И серенжемдалди Гъейдар Алиеван Фондунин президент, Азербайжандин Милли Олимпия Комитетдин кьарар кьилиз тухудай комитетдик квай, ЮНЕСКО-дин хуш ниятдин посол Мегърибан Алиева Тешкилатдин Комитетдин седривиле тайинарнава. Европадин I Къугъунар Бакуда хъсандиз тухун патал Комитетди гъаф важиблу месӀлар гьялда.

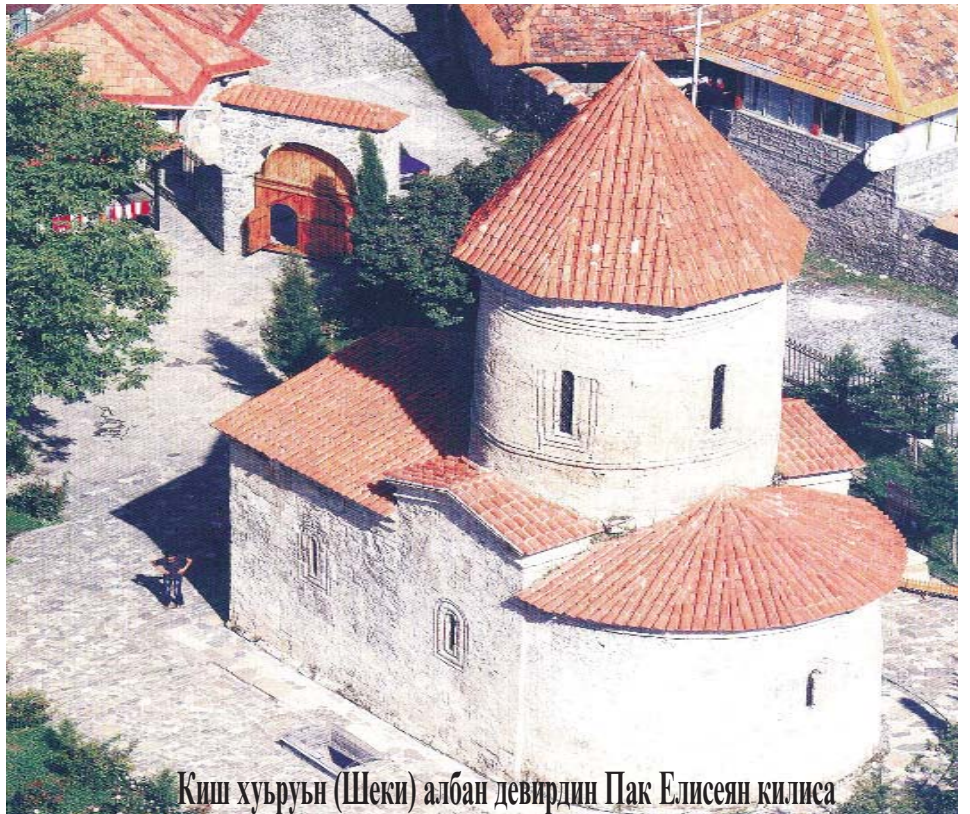
ИХТИЯРАР ХУЪДА

Милли Межлисдин талуьк комитетди "Пациентдин ихтияррин гьакьиндай" кьанундин проектдин винел кӀвалахзава. И документ ММ-дин гатфарин сессиядин вахтунда кьабудла. Кьанундин проектдин кьадайвал, диагноз дубьзаказ тайинар тавур, сагърун дубьзаказ тухун тавур, инсан кьиникьиз себеп хъайи духтурриз жаза гуда. Идалай гъейри, дубьзаказ сагъар тавур пациентдиз гъа медицинадин карханади вичи хкӀурай зарардай харж гуда.

МОНИТОРИНГ ТУХУДА

Алай йисан февралдин вацра Азербайжанда чӀал чӀурзавай гьалариз кьарши гегьенш мониторинг тухуда. Республикадин Милли Илимрин Академиядин ЧӀалан Институтда телевизияда, радиола, газет ва журналра, интернетда, реклама, ижтимаи чкайра чӀалан кьаьидайриз гьанк амал ийизватӀа ахтармишдай мониторингдин группар аралад гьяда. И группайри гьакӀни чӀал чӀурзавай гьалар арадай акъудунихъ авсиятда агъалийрин шикаятар ва теклифар кӀватӀда.

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Киш хуьруьн (Шеки) албан девирдин Пак Елисеян килиса

ХАТИРӘ ЛӨВНӘСИ ӘВӘЗИНӘ РЕКЛАМ

1918-ci ildə erməni daşnaklarının və bolşeviklərin Quba qəzasının müsəlman əhalisinə qarşı törətdikləri qırğın tarixin yaddaşından heç vaxt silinməyəcək. O vaxt işğalçı erməni-bolşevik qoşunları qəzanın 162 kəndini dağıtmış, bunlardan 27-sini əhalisi ilə birlikdə yandırmış, 16 min nəfərdən çox müsəlmanı qətlə yetirmişdir.

Qəzadə bir neçə dəfə qırğın törətmiş erməni daşnakları təkcə 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Muradyanın 2 minlik, özlərini bolşevik adlandıran, əsgərlərinin əksəriyyəti daşnaklardan ibarət olan Gelo-vaninin 2 minlik və Sturuanın min nəfərlik dəstələri, nəhayət, mayda Amazaspin 2 minlik dəstəsi və yerli ermənilərin hərəsi 200-300 nəfərlik iki dəstəsi, birlikdə götürüldükdə tapodən-dırnağa kimi silahlanmış, çoxlu topa və puleyotla malik 8 minədək qoşunla yerli əhaliyə qarşı əsl müharibə aparmışdı. Bu müharibədə Hatəm ağa Çağarvinin, Məhəbbəli əfəndi Kuzunvinin, Əlibəy Zizikskinin və başqalarının yaratdıqları ləzgilərdən, azərbaycanlılardan və digər

xalqların nümayəndələrindən ibarət dəstələri düşmənlə amansız döyüşlərə girişmiş, 1918-ci ilin mayın 18-də Quba qəzasının Digah kəndinin indi "Qanlı dərə" adlanan ərazisində Amazaspin quldur dəstələrini darmadağın etmişdi.

Sovet dövründə arxivlərə siphər çəkilməsinə, həqiqətin gizlədilməsinə baxmayaraq, Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra bu məsələlər respublika mətbuatında işıqlandırılmış, 2009-cu ildə tanınmış jurnalist Müzəffər Məlikməmmədovun "Qanlı dərə. 1918-ci il Quba faciəsi" kitabı, 2010-cu ildə tarix elmləri doktoru Solmaz Rüstəmov-Təhidinin rus dilində

"Quba. 1918-ci il aprel-may. Müsəlman qırğınları sənədlərdə" kitabı işıq üzü görmüşdür. Qusar şəhərində "Qanlı dərə"də döyüşmüş qəhrəmanların şərəfinə abidə ucaldılmışdır.

Bir neçə aydan sonra "Qanlı dərə"də baş vermiş döyüşlərin 95 ili tamam olur. Gözləmək olardı ki, belə bir ərafədə həmin hadisə əbədiləşdiriləcək, qeyd edilən ərazidə heç olmasa xatirə lövhəsi qurulacaq. Təəssüf ki, bunun əvəzində dərənin yuxarı hissəsində, Quba-Qusar yolunun sağ tərəfində xatirə lövhəsi əvəzinə dirəklər üzərində bərkidilmiş böyük reklam peyda olub. Bu nədir? Unutunluq, yoxsa tariximizə hörmətsizlik?

Yeri gəlmişkən...

"Samur" qəzeti hələ 15 il öncə, 17 fevral 1998-ci il tarixli sayında "Xatirə kompleksi yaradılsın" sərlövhəli məqaləsi ilə ilk dəfə olaraq 1918-ci il hadisələri ilə bağlı "Qanlı dərə"də xatirə kompleksi

yaradılması məsələsini qaldırmışdı. Təəssüf ki, Quba Rayon İcra Hakimiyyəti və respublikamızın əlaqədar təşkilatları qəzetin qaldırdığı bu vacib məsələyə hələ də münasibət bildirməyib...

Дагъустанда

www.samurpress.net

2015-ЙИСУЗ КЪЕЙД ИЙИДА

Алатай йисан эхирра Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путин 2015-йисуз Дербент шегьердин 2000 йис тамам хуьн къейд авунин гьакьиндай серенжемдиз къул чӀугуна. Шегьердин яшар дегьшарнаватӀани, алими Дербентдин кӀунтал 5000 йис идалай вилк агьалияр яшамиз хьайиди инкарзавач. ИКӀ тирди РФ-дин Президентдин администрациядиз Россиядин Илимрин Академияди рекъе тунвай къардини тестиькарзава.

Чкадин вилк-къилик квай ксариз тарихчийрин ва археологиядин материалрин кумекдалди суварив агьакьдалди Дербентдин 5000 йис тирди, ада дуьньядин цивилизацияда надир чка къазваиди тестиькариз кӀанзава.

ДУЪНЯДИН ЧЕМПИОН

Гьабиб Аллагьвердиева лезги халкъдин твар спортдин рекьяй мадни вини дережадиз хьажна. Ада Америкадин Садхьанвай Штатрин Флорида штатдин Сайрануз шегьерда сад лагьай зуракӀ заланвилей Виридуьнядин боксерин ассоциациядин (WBA) версиядай дуьньядин чемпионвилдин твар къазанмишна. Икъван гагьди Гьабига, гьич садрани кумук тавуна, 18 сеферда (8 гьилера-нокаутдалди) гьалибвал къазанмишна.

Лезги спортсмен WBA версиядай дуьнядин чемпионвилдин чӀул къазанмишнавай къвед лагьай дагъустанви я. Вири Россияда ихьтин 4 спортсмен ава.

ЭКОЛОГИЯ ХУЪН ПАТАЛ

Машгьур эколог Мирзезебг Алимова Дагъустандинни Азербайжандин часпардал алай районар экологиядин гьалар чӀур хьуникай хуьн патал кьилди программа туькӀуьрнава. Ада гьеле 2001-йисуз Кьизил Дереди металдин мяденриай менфят къачун зарарлу я лагьана суддиз арза ганай. А чӀавуз тзаф делилар гьанатӀани, судди ам гьахьлуз гьисабначир.

Кьизил дередин мяденриай менфят къачун патал жуьреба-жуьре къуватар пайда хьанвай алай вахтунда экологиядин месъляяр чкадин агьалийрин вилк мадни хиьдаказ акъазнава. Са бязи алмир лугъузвайвал, мяденар кардик кутуртӀа, часпардал алай районар ятар ва накъвар зегьерлу жада, агьалийривай ина яшамиз хьижедач.

ЧИРИЗ КӀАНЗАВА

Гилан стандартрив къадайвал, 44 йис жаван, 45-59 йис юкьван яшар я. 60-74 йиса авай инсанар яшлур, 75-89 йиса авай бур къувузбуьр яз гьисабзава. Чпин 90-100 йис ва мадни пара яшар тир инсанар яргал уьмуьр гьалзавайбуьрун жергедик акатзава.

Кьиблепатам Дагъустандин Кьурушрин хуьре яргал уьмуьр гьалзавайбуьр генани пара ава. Демографри гьам и, гьамни маса дагьдин хуьрерин агьалийрин яшар авайвал тайнарун къетӀнава. Санлай абуьруз республикадин агьалийрин гьы къатар пара ятӀа чириз кӀанзава.

Инсанар кӀан
хуьн чӀехи
алакъун я.

Лезги халкъдин
мисал

ЧАЗ КХЪИЗВА...

Играми кӀелзавайбуьр! Гьам кун, гьамни редакция патал алатай йис кутугайди хьана. Квехъ галаз санал чна 2012-йисан 18-мартдиз Бакудин Музыкадин Академиядин чӀехи залда "Самур" газетдин 20 йисан юбилейдиз талукъарнавай мярекат тухвана. Вишералди инсанар атанвай и мярекат анжах кӀелзавайбуьрун ва, вири халкъдин сувариз элкъвена. Гьа мярекатдал къейд авурвал, къад йисан къене чакь агалкъунарни, четинвилерни хьана. Виридалайни чӀехи агалкъун ам я хьй, куь кумекдалди "Самур" халкъдин газетдиз элкъвена, адакай милли кетӀенвилерни чӀи руьгьдин чешмеяр хуьдай, лезгияр хьсан крарихъ ятӀай газет, камаллувилдин хазиана, чӀи чӀал вилкиди тухудай женгчи хьана. Субут патал са кье делил рикелд хун бес я. Алай вахтунда "Самур" Азербайжандин ва Дагъустандин кӀелзавайбуьрулай гьейри 23 къецепатан уьлкведин кӀелзавайбуьрун къачузава. Абуьру чакь юбилей теорик авун патал 400-далай виниз чарарни телеграмаяр ракъурна. Санлай редакцияди Азербайжандай, Дагъустандай, Россиядин чара-чара вилатрай, Туьркиядай, Германиядай, Швейцариядай, Америкадин Садхьанвай Штатрай, Латвиядай, Къзахстандай, Узьбекистандай, Кьиргьизстандай, Украинадай, Белорусиядай 746 чар къачуна. А чарарикай са къадарбуьр газетдин чинризни акъудна.

746 ЧАР

2012-йисуз чна куь кумекдалди "Самурдиз" чӀи чӀалахъ, литературадихъ, тарихдихъ, медениядихъ, этнографиядихъ галаз алакьалу шумудни са цӀийи темаярни рубрикаяр акъудна. Абуьрукай "Этнография", "Архиврин геле аваз", "Ша, лезги чӀалал рахан!", "Жеда жал?", "Алимрин веревирдер", "Чи халкъ ва интернет", "Лезгини мира", "Интервью по просьбе читателей" хьтин рубрикаяр, "Известные лезгиноведы" рубрикадик кваз чапнавай "Карл фон Ган", "Унейзат Мейланова", "Мартин Хаспельмат", "С любовью Кавказу", "Михаил Ихилов" тварар ганвай очеркар, "Кафкъаздин Албаниядин чӀаларикай", "Лезги чӀалан меле", "Багьдатдин факигъ", "Qadim hürri izlari", "Digah", "Lazgi dilinde verilşler eşidilmir", "Tənqidbazlıq, yoxsa gözügöttürməlik?" хьтин макъалаяр иллаки куь рикляй хьана. Куь тӀалабуналди чна газетдин чинриз мадни цӀийи ва марагьлу темаяр акъудна, важибуь месъляяр къарагьарда. И кар патал кунени чаз муькувай куьмек гана кӀанзава, играми кӀел-

завайбуьр! Куь виридалайни кар алай куьмек лагьайтӀа, газет хькин я.

Алай вахтунда "Самур" 3000-дин тираждадиз акъатзава. Виликдай йисара алахъ 5000-дин тиражин хьанай. Авайвал лагьайтӀа, виликдай къвезмай къвед-пуд йисан къене чаз тираж къведра артухариз кӀанзава. Мураддин агакун патал чна санал, гьакьсагьвилелди зегьмет чӀугуна кӀанзава. И кардихъ къуьн кутуртӀа, таъсиб чӀугуртӀа мураддин кьилиз акъатда. Ша, чна вичин 20 йис хьанвай, гелегедихъ умудар аваз вилкди камар къачузвай "Самур" девирдин кӀвенкӀвечи газетрин жергеда хуьн патал къайгьударвал артухарин, алаз вири патарихъай куьмек гун.

... Эхирдай кье хабар

Эхиримжи кье вацра Интернетда прессадихъ гелкъвезвай инсанриай 28 касдиз "Самурдикай" гаф хуш атана ва абуьру редакциядиз зент авуна газет хькена.

Чи къелемдин дуст Тат Кьудрата и йикъара хабар гайвал, Кьубадин муаллимрин кӀвале райондин интеллигентриай са группадин "Самурдин" 2012-йисан 20-декабрдин тилитдиз акъуднавай "Tənqidbazlıq, yoxsa gözügöttürməlik?" макъаладикай хьсан патахъ веревирдер авуна ва ихьтин гьакькьатдихъ ялзавай хькинрай редакциядиз разивал къалурна.

"Самур"

VƏTƏN UĞRUNDA ŞƏHİD OLMAQ ŞƏRƏFDİR

"O, dünyaya hamı kimi gəldi, lakin hamı kimi yaşamadı." Bu sözləri 9 il əvvəl kəndimizin vətənpərvər oğullarından biri, onlarla cəsur döyüşlərimiz kimi Qarabağ uğrunda savaşa qalxan, Ağdam və Füzulidə mübariz döyüşçü kimi komandir və əsgərlərinin rəhbətini qazanan, alay komandiri vəzifəsində qədr yüksələn, Füzulidə gedən döyüşlərin birində şəhid olan igid komandir, şəhid müəllim Rəhimov Arzulla Rəhim oğlunun şəhid olmasının 10-cu ildönümünə həsr etdiyim, "Samur" qəzetində dərc edilən məqaləmdə yazmışdım. Bu gün yenidən həmin mövzuya qayıtmaq sərbəbsiz deyil. Yanvarın 29-u Arzulla müəllimin şəhid olmasının 19 ili tamam olur. O, çiçəklənən Azərbaycanımızın xoşbəxt gələcəyi namına

fədakarcasına şəhid oldu, istiqlalıyyətimizi, müstəqilliyimizi öz qızıl qanıyla yazanlardan oldu.

Arzulla müəllim şəhid olanda mənim cəmi 10 yaşım vardı. İndi o dövərdən 19 il keçməsinə baxmayaraq, uşağ yaddaşına həkk olmuş səhnlər indiki kimi yadımdadır və əminəm ki, illər ötsə də bu xatirələr silinməyəcək.

Vətən uğrunda şəhid olmaq böyük şərəfdir. Hər il Arzulla müəllim yad ediləndə iki şərfəli ad qoşa səslənəcək: şəhid - müəllim. Allah bütün şəhidləri-mizə rəhmət eyləsin. Amin!

30 il yaşadın bu dünyada sən,
Mənəsi böyükdü o 30 ilin.
Azadlıq odu tək şölələnsən,
Ədəbiyaşarsan qəlbində elin...

Seymur ASİRALİYEV

OXUCU MİNNƏTDARLIĞI

"Qusar və qusarlılar" kitabının işıq üzü görməsi münasibətilə onun müəllifi Sədaqət Kərimovani və bütün qusarlıları təbrik edirəm. Xalq yolunda bu qədər əziyyət çəkən bir insana həmin xalqın bir nümayəndəsinin edə biləcəyi maksimum təşəkkürü və minnətdarlığı ünvanlayıram. Müəlliflə ləzgi dilinin, mədəniyyətinin, tarixinin, əxلاقının və digər mühüm amillərin qorunmasında çəkdirdi zəhmətini bədənini tanrıdan diləyirəm. "Samur" qəzetində dərc olunan bir ləzgi atalar sözlündə deyilir: "Xalq, qəhrəmanları ilə tanınar." Yəqin ki, eyni zamanda mədəniyyəti ilə yaşayar. Mədəniyyəti yaşadan isə bu kitabın müəllifi kimi insanlardır. Biz belələri ilə

tanınırlıq. Ləzgi xalqının xalq kimi mövcud olmasında onun mədəniyyətinin böyük rol oynadığını nəzərə alaraq, bacarığını yorulmadan bu istiqamətə sərf etdiyinə görə müəllifə qusarlılar adından əhsən!

Bir az pafoslu alınmasına baxmayaraq, inanım, sözlərimdə səmimiyyətim. Bizim üçün əsl vətəndaş kimi təmənnasız çalışdığıni bilərəm, Sədaqət xanım əmrünün sonunadək uğur diləyəcəyəm.

Qusar haqqında geniş bilgilər əldə etmək istəyən hər kəsə "Qusar və qusarlılar" kitabını əldə edib oxumağı məsləhət görürəm.

Sərdar TAGIYEV,
Qusar rayonunun
Aşağı Ləgər kəndinin sakini.

ЧУНИ АГАТЗАВА

За "Лезги газетдаини "Самур" газетдай кӀелзавайвал, Россияда, Украинада, Къзахстанда ва маса уьлквейра яшамиз жезвай лезгийри эхир вахтара лезги медениядин меркезар арадар гьызва, чпин чӀал, тарих, адетар хуьн патал кӀватлалар туькӀуьрзава. Авайвал лагьайтӀа, им пара хьсан кӀвалах я. Лезгияр ятӀа, чна чи чӀал, адетар, меденият гьына яшамиз хьунилай аслу тушиз хьена кӀанзава.

Гьа ихьтин рикӀ шадардай крар акъаз Калининград шегьердин лезгийрин юза хьанва. Ина лезги хьизанрин къадар 400-дав агакъзава. Калининградда гьам Дагъустандай, гьамни Азербайжандай атанвай лезгияр яшамиз жезва. Абуьрукай садбуьр хьсан къуллугьрални ала. Вирина хьиз, инани лезгийр мерд, зегьметдал рикӀ алай инсанар хьиз чьзва. Чкадин агьалийрин патай чи ватангьилийри чӀехи гуьрмет къазанмишнава. Гьавилей чаз лезги медениядин меркез арадал гьиз кӀанзава лагьайла, шегьердин кьиле авай ксар и теклиф хушдиз къабудна ва меркез патал чкани чара ийида лагьана гаф гана.

Чаз Калининградда дидед чӀалан тарсар гудай мектебни арадал гьиз кӀанзава. Са гафни авачиз, чи крари кьил къадайдан чӀалахъ я зун. Медениятдин меркез туькӀуьрна кьилиз акъудайла, за "Самурдиз" мадни чар хькида. Де сагьрай куьн!

Меьгамедшагь КЪАДИРОВ,
РФ-дин Калининград шегьер

Qafqaz Albaniyasının həyatında böyük rol oynamış ləzgi çarı Şargirin adının tarixə "İgid Şargir" kimi düşməsi təsadüfi deyil. Hələ 371-ci ildə baş vermiş məşhur Dzirav döyüşlərində o, bir neçə dəfə yadellilərlə vuruşmalarda fərqlənmiş, hünərvər və cəsur sərkərdə kimi "İgid" təxəllüsünü qazanmışdı. Onun adı IV-VII əsrlərdə yaşamış məşhur tarixçilərdən Agafengelin, Favstos Buzandatsinin, Moisey Xorenatsinin, Yeqişe Vartapetin, Lazar Perpetsinin, Ananiya Şirakatsinin və Moisey Kaqanqatvatsinin kitablarına da "İgid Şargir" kimi düşüb.

IV əsrə aid tarixi mənbələrdə "qüdrətli leg (ləzgi) çarı" kimi təqdim olunan Şargir kim idi? Albaniyanın dayağı olan onun çarlığı işğalçılardan ötrü niyə alınmaz qalaya çevrilmişdi? Şargir qonşu çarlıqlara necə kömək göstərirdi? Bu sualların cavabları geniş tarixi araşdırmalar tələb edir. Təəssüf ki, indiyədək belə araşdırmalar aparılmayıb.

Şargir və onun çarlığı

III əsrin əvvəllərində Qafqaz Albaniyasının ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynayan bəzi vilayətlərdə ayrı-ayrı çarlıqların meydana gəlməsi müşahidə olunur. Tarixi mənbələrdə həmin dövrdə Albaniya ərazisində mövcud olmuş iki qüdrətli çarlığın adı çəkilir. Bunlar "Leglərin ölkəsi" ("Lezgan") və "Maskutların ölkəsi" ("Maskut") adları ilə göstərilən çarlıqlardır. (Bax: "История Агван" Моисея Каганкатваши. Перевод с древнеарм. Патканова К.П. - СПб, 1861. С. 5; Бутков П.Г. Материалы для новой истории Кавказа, т.1-СПб 1869. С. 94; Магомедов Р.М. История Дагестана, Махачкала, 1991. С. 23).

İndiki Müşkür ərazisində yaradılmış Maskut o qədər də böyük deyildi. Onunla müqayisədə Lezgan həm əhalisinin sayına, həm də ərazisinə görə xeyli böyük idi. Qədim mənbələrdə göstərilənlər bu çarlıq cənubdan Şirvanla, cənubi-qərbdən Şəki vilayəti ilə həmsərhəd idi. (Bax: BGA. I, 192; СМОМПК, вып.29. С.31). X əsrin ortalarında ərəb tarixçisi əl-Masudinin yazdığı kimi, Şirvan şahlığının dayağı əl-Lakz idi. (Bax: Macoudi. Les Praries d'or. Texte arabe et trad. par B.Meynard et P. de Courteille, II. Paris, 1848, pp.5-6).

Tarixçilər göstərirlər ki, XI əsrə kimi Maskut çarlığı Lezganın təsiri altında olmuş, sonra Şirvanın tərkibinə daxil edilmişdi. (Bax: Минорский В. Ф. История Ширвана и Дербенда X-XI веков. М. 1963, с. 108). Bu vaxt Lezgan özü də iki yerə bölünür və tarixi ədəbiyyatda Qərbi Lezgan və Şərqi Lezgan terminləri meydana gəlir.

Yadellilərin hücumlarının qarşısını almaqda Maskut çarına yaxından kömək göstərən Şargir öz ölkəsində bir sıra hərbi islahatlar aparmışdı. Bir neçə yerdə pax-

aklar (müdafiə qurğuları) yaratmış, qalalar tikdirmişdi. Samur çayının şimalında müdafiə xətləri yaratmış, Çor qalasını möhkəmləndirmişdi. Şargir həm piyadalardan, həm də süvarilərdən ötrü yeni silahlar hazırlamış, yaxşı döyüşən dörd miriad yaratmışdı. Hər miriad 10 min döyüşçüdən ibarət idi. Onun miriadları Albaniyanın qonşularının özəyini təşkil edirdi.

Ölkənin müdafiəsinin möhkəmləndirilməsinə baxmayaraq, onu qorumaq getdikcə çətinləşirdi. Şimaldan tez-tez

edərək, çoxlu qənimət və çar vergisi toplayıb öz imperatoru Böyük Konstantinin yanına qayıdır. (Bax: "История Агван" Моисея Каганкатваши. Перевод с древнеарм. Патканова К.П. - СПб, 1861. С. 180).

Moisey Kaqanqatvatsinin yazdığına görə Antiox Albaniyadan gedəndən sonra Sanatrük əlverişli maqam seçərək, Şapurun əmrilə 30 minlik alban ordusunu toplayıb, Erməniyyənin mərkəzinə basqın edir. (Bax: Yene orada). Öndə gedən Şargirin miriadi ermənilərin şimal polklarına ağır zərbələr endirərək, ölkənin paytaxtına yol açır. Bundan istifadə edən Sanatrük Erməniyyənin mərkəzinə qədər irəliləyir və onu ələ keçirir.

Moisey Xorenatsi həmin hadisələri bir qədər fərqli qələmə alır. O yazır: "Xosrovun hakimiyyəti dövründə Qafqazın şimal hissəsinin xalqları zəif iradəli Xosrovun fəaliyyətsizliyini bilərək, Sanatrükün xahişləri və İran çarı Şapurun gizli əmri ilə qızışdırılaraq birləşmiş və iyirmi minədək adam ölkəmizin mərkəzinə hücum etmişdir". Bu müharibədə iştirak edən sərkərdələrin adlarını sadalayan M. Xorenatsi Şimali Qafqaz xalqları ilə ermənilər arasında gedən döyüşləri belə təsvir edir: "... Düşmən bizim şimal polklarımızı məğlub etmişdi, onları qaçmağa məcbur etdi, özləri Valarsapatın divarlarına yaxınlaşaraq, onu mühasirəyə aldı". (Bax: T.M.Məmmədov Qafqaz Albaniyası IV-VII əsrlərdə (rus dilində). Bakı, 1993. Səh.145).

Erməniyyəyə hücumun ikinci mərhələsini Favstos Buzandatsi də qələmə alır. Onun yazdığına görə albanlar və şimal xalqları ermənilərin ölkəsinə xarabalığa çevirmiş, bir il onu işğal altında saxlamışlar. Bir ildən sonra ermənilər

xəzərlər, savirlər, basillər, hunlar, cənubdan İran qonşuları Albaniyaya soxulurdular. 226-cı ildə İranda hakimiyyətə gəlmiş Sasanilər sülaləsi güclü dövlət quraraq, hərbi cəhətdən möhkəmləndi. III əsrin ortalarından başlayaraq, sasanilər qonşuları Zaqafqaziyani ələ keçirməyə çalışdı. Bundan sonra Albaniya, İran və Erməniyyə arasında çəkişmələr gərgin hal aldı.

Çəkişmələr

330-cu ildə erməni çarı III Trdat öləndən sonra Maskut çarı Sanatrük (Sanesan) Paytakaran şəhərini (İndiki Beyləqan ərazisi) ələ keçirərək, özünü taxt-tac sahibi elan edir. O, şimal xalqları ilə döyüşlərdə qalib gəlmiş III Trdatın vaxtilə Maskuta xeyli ziyan vermişdi, onunla müqabilə olaraq Əlinə fürsət düşən Sanatrük Erməniyyəni tutmağı qərara alır. Ona görə də Şargirdən kömək istəyir. Erməni qonşuları Lezganın da bir sıra şəhər və kəndlərini dağıtmışdı. Odur ki, Şargir münəviyyətlə Sanatrüklə birləşir. Onlar Erməniyyəyə basqın edəndə III Trdatın oğlu Xosrov Antioxu və onun yunan ordusunu, Baqratı qərb qonşularını ilə və gürcülərin hakimi olan Mihranı köməyə çağırır. Döyüşlər vaxtı geri çəkilən Sanatrük Şargirə Paytakaranı qorumağı tapşırır və özü qoşunun bir hissəsini götürüb İran şahı Şapurun yanına gedir. Şargir şəhəri igidliliklə müdafiə edir və düşməni buraya buraxmır. Bunu gören Antiox Albaniyanın digər vilayətlərini işğal

Valarsapatı azad etmiş, Sanatrüku öldürərək başını kəsmiş, öz çarlarına vermişlər. (Bax: Yene orada).

Bu hadisələrdən sonra, 338-ci ildən başlayaraq Albaniya yenidən hərbi toqquşmalar meydanına çevrilir. İran şahı Şapur erməni çarı Tirana havadarlıq edib onu albanlardan qoruyur. Beləliklə onlar müttəfiqə çevrilirlər.

Hadisələrin belə cərəyan etməsi alban çarı Urmayr öz ölkəsinin çarlarını bir araya gətirib güc toplamağa məcbur edir. Onun ən yaxın silahdaşı Şargir olur. Şargirin köməyi ilə Urmayr bir neçə erməni hücumlarının qarşısını alır. Erməniyyə ilə Albaniya arasında əvvəlki müttəfiqlik əlaqələrinin tamamilə pozulduğunu gören İran şahı Albaniya ilə müttəfiqlik əlaqələri yaratmağa başlayır. Tarixi mənbələrdən məlum olduğuna kimi, 359-cu ildə Amida ətrafında romalılarla döyüş vaxtı sasanı şahı II Şapur soldan xionitlərin çarı Qrumbat, sağdan alban çarı Urmayr, onun silahdaşları və sərkərdələri müşayiət edirdilər. Bu döyüşdə Şargir öz miradi ilə böyük qəhrəmanlıq göstərmiş, hətta bəzi sasanı hərbi hissələrini romalıların mühasirəsinə düşməkdən qurtarmışdı. Həmin qəhrəmanlığa görə II Şapur Lezgan çarı Şargirə qızıl hədiyyələr bağışlamış, ona həmişlik dost münasibəti bəsləmişdi. Urmayr sasanı şahının bacısı ilə evləndikdən sonra Albaniya və İran Erməniyyəyə və onun müttəfiqi olan yunan çarına qarşı birləşdi.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV.
(Ardı var)

Dünyada

www.samurpress.net

VAHİD TELEVİZİYA YARADILACAQ

MDB çərçivəsində vahid informasiya məkanı və "Euronews"un analoqu olan ictimai telekanal yaradılacaq. Rusiya, Belarus, Qazaxıstan və Ukrayna təklif edilən telekanalın yaradılmasında iştirak edir. Layihənin reallaşması üçün MDB-yə daxil olan bütün ölkələrin dövlət başçılarına, diplomatik korpuslarına və parlamentlərinin də dəstəyi olmalıdır. Belə dəstək olsa, telekanal bu ilin yayında fəaliyyətə başlayacaq. Yeni telekanalda Azərbaycanın da təmsil olunacağı gözlənilir.

MƏSCİDLƏRİN SAYI ARTIQAQ

Hazırda Moskvada 1,5 milyon müsəlman yaşayır. Onlardan ötrü burada 6 məscid fəaliyyət göstərir. Şəhərin hakimiyyəti müsəlmanlar üçün daha 3 məscid tikməyi qərara alıb. Rusiya Müftüləri Şurasının sədri Ravil Qaynutdinin verdiyi məlumata görə bu məscidlər Butovoda, Moskva İslam Universitetinin yerləşdiyi Lyublinoda və Entuziastlar şossesinin yaxınlığında inşa olunacaq.

Son illər Moskvada ən yaxşı məscidlərdən biri məşhur ləzgi oliqarxı Suleyman Kərimovun ayırdığı 100 milyon dollara tikilmişdir.

400 MİN AĞAC ƏKİB

Hindistanın Uttar-Pradeş ştatının Qaziabad şəhərində yaşayan 60 yaşlı Rac Şarma ömrünün 46 ilini müxtəlif ekoloji proqramlarda iştirakə sərf edib. Həmin müddətdə bu qadın 40 parkın yaşılşdırılmasında iştirak edərək, 400 min ağac əkib. O, evinin yanında da meşəlik salıb. Hindus qadın əkdirdi ağacların sayını 1 milyona çatdırmaq niyyətindədir.

HOTEL YARIŞI

Dünyanın ən hündür beş ulduzlu hoteli Honkonqda yerləşir. 118 mərtəbəli bu bina Ginnesin rekordlar kitabına düşüb. Binanın 488 metr hündürlüyündəki bar dünyanın ən yüksək barı sayılır. Tailandın Banqoq şəhərində 88, Singapurun Stamford şəhərində 73, Dubayda 60, Yaponiyanın Naqoya şəhərində 52 mərtəbəli belə hotellər fəaliyyət göstərir.

Ən hündür hotel tikintisi getdikcə yarış şəklini alır. Yaponlar yaxın illər ərzində 120 mərtəbəli hotelin tikintisini reallaşdırmaq istəyirlər.

BERMUD BUCAĞINDA ŞƏHƏR

Kanada alimləri Bermud bucağında sualtı şəhər aşkar etmişlər. Tədqiqatçılar okeanın dibində döna piramida olduğunu üzə çıxarmışlar. Onlardan biri şüşədən tikilib. Alimlərin dediyinə görə burada sfinks və əzəmətli binalar yerləşib. Binaların divarlarına yazılar nəqş olunub. Şəhərdə çoxlu geniş yollar və tunellər də var.

Ф О Л Ъ К Л О Р

ВАТАНДИВАЙ КЪАКЪАТАЙ ЯР

Нимет Гуьчмез

Лезги халкъдин тарихда рикелай алат тийир гзаф ва къияр ава. Абурукай садни Шейх Шамилан женгерилай къулухъ цуд агъзурралди дагъустанвияр ва лезгийр суьргуьн авун я. Квалер-къар, хайибур, мукъва-къилияр, ярар-дустар гадарна къариблурхиз акъатиз мажбур хъийн чи ватангъилийрин къилел атай мусибатар, абуру чугур риклин талар са куьниви гекъигиз жедайбур туш. А чавалай 150-йисалай гзаф вахтар алатнавайтани, а чехи чаравили риклера авур хирерни къацар садрани сагъ жедайбур туш. Дуьньядин чара-чара пишпериз катай чи багъририри чугур сузаяр хъин патал къелемни ажуз я.

Алатай гатуз Туьркиядин Анкара шегьерда зун гуьруьшмиш хъийн инин лезгийрин векилрин ихтилатрайни а тал къвахъзавай. Абурун жузун-качузунри, Дагъустандаини Азербайжандай атай гъар са лезгидиз ватандин са чукуниз хъиз килигун, дидел чалахъ цигелвили и хирери гъеле гзаф йисара чун гудайди лугъузвай.

Лезги жегъил Усман Гуьчмезахъ галаз авур ихтилатрай зун гъавурда акъуна хъи, Туьркиядин чара-чара вилайтра сигъдаказ яшаминш жезвай лезгийрин цийн несилри къвердавай дидел чал квардарзаваттани, абуру лезги руьгъ хуьзма. Гъар са халкъдиз хъиз, лезгийризни Аллагъдин патай ганвай пай тир и милливал, и къетенвал бубадин ивидихъ, дидедин некъедихъ галаз санал веледрин дамарра гъатнава, абурун руьгъдихъ какахънава.

Усмана заз вичин дидедикай - Нимет Гуьчмезакай иллаки чехи муьгъубатдалди ихтилатнай: - Дидедин мецелай лезги баядар кими жедачир, вилер ацуз-алахъиз, садрани такур, бубадинни дидедин хайн ватандин гъасрет чугвада.

Вичин дидедин баядрикай са шумуд хуралай лагъанай Усмана. Гилалди абур япара ама зи. Са баядда икИ лугъузвай:

*На эцелар куьз алагъда,
Яр, ви язух къведа заз.
Агва патай гар къарагъда,
Ватандин ни гъида заз.*

Са шумуд йис инлай вилик зун камкам къекъевей Балъкесир шегьерда яшаминш жезва Гуьчмезрин хизан. Усмана буба Февзидинни диде Ниметан чехи бубайрин къисметда ватандивай яргъара яргъал уьмуьргъалун авай къван. Шамилан женгерилай къулухъ абур инай суьргуьннай. Февзидин бубаяр Къуьчхуьрин мукъув гвай Бахцугъ хуьрай, Ниметан бубаяр

лагъайтIа Мегъарамдхуьр райондин Целегуьн хуьрай тир. Февзи 1933-йисуз Дуьмберезда, Нимет 1940-йисуз Кирнеда дидедиз хъана. Аскервал Кореяда къилиз акъудай, цуд йисуз Германияда къвалахай Февзи эцигунрин усгIар я. Ниметан 17 йис хъайида ам Балъкесирдиз Февзидиз гъуьлуз фена. Гъа чавалай и лезги хизан гъана яшаминш жезва. Абурухъ са рушни пуд гада ава. Усман къвалин чехи хва я.

И хизан галкъурзавай багъар гзаф ава. Ингъе абурукай виридалайни къевиди са ватандин - Дагъустандин веледар хъунухъ я. Ватандин тIвар хуьзвайди тек чил ваь, гъаКни риклер я. И хизандин, гъаКни чпин къисметдиз къариблурхар акъатай лезгийрин риклера къедалди яшаминш жезва ватан.

Усмана лагъанай:

- Дидеди чаз ихтилатдай хъи, Кирнеда рушари багълара тарарикай куьрсарнавай лилибанра галтад жез, сад-садан бягъсина гъатна баядар лугъудай. Хуьруьн жегъилрини яргъарай вилерив абур хуьз, баядрин риклиз чими гафарихъ яб акалдай. Абурукай виклгъбуру рушаривай чпини манияр теснифун тIалабдай. Мецел пайгар рушари гъасятда абуруз манияр туькIуьрдай. Манидин мелер суварин, мел-мехъеррин береда иллаки гурлу жедай. Гъа ихътин мярекатра жегъилри чпис сусар жагъурдай.

Ахпа жегъилди алава хъувунай:

- Садра хъайиттани Дагъустандиз Февзи, хайибурун ватан акун, адан чиле-

Февзи, Осман ва Нимет Гуьчмезар

рал къекъевен, мукъва-къилийрихъ галаз ихтилатин зи дидединни бубадин эрзиман я. И цигелвал иллаки дидедин баядрей къвахъда. Баядрал адан рикI алайвал акван къез! Са баядрал ваь, ватандинхъ ялзавай, ватандин дад гузвай гъар са куьни рикI юзурда адан. Чи хизанди лезгийрин са суварни акадардач. Къедалди чи рикI алай тIуьнар лезгийрин адетдин тIуьнар я. Гзаф лезги дишегълийри хъиз хърак фу чрада, вижевай иер халичъар храда дидеди.

Усман Гуьчмеза чара жедайла чаз малумарна хъи, мукъвара хайибур чпин мураддив агакъарун - диде Ватандиз - Дагъустандиз тухун къетIнава ада. Иншаллагъ!

Агъадихъ чна Нимет Гуьчмезан мецелай кхъей баядар чапзава. Шумудни са виш йисара лезги дидейри туькIуьрай, дуьньядин гъи пишпе уьмуьргъалунилай аслу тушиз вири лезгийриз сад хъиз хайи тир, чи арада

Туьркиядин Балъкесир вилайтдин Кирне хуьр

авай часпарар чуькIурзавай, чун садава агудзавай, чи руьгъдин ивирар винел акъудзавай баядар.

*Я чарадаз несиб хъай яр,
За ваз мехерд гам храдач.
Зун ватанда, вун гъурбатда,
Зи рикIевай гъам цIрадач.*

*Дагъларилай экъечIай Рагъ,
Рагъ жедани чим авачир?
Жуван хуьруьхъ вил акъатда,
Им вуч хуьр я ким авачир?*

*Чи Къубада Келер ава.
За ваз гъыкъван дадин, буба,
РикIе ашкъид гелер ава.*

*Гъайиф тушини чан къайи яд,
Къацу веьейла кIаникай физ.
Инад тушини чан кIани яр,
Рахан тийиз, вилкай физ.*

*Къакъан синел чардах ая,
Чардах ая, вун чубан я.
Дерберкай булах ая,
Ваз жедалди дегъ заман я.*

*Ламтадаллай шуьшедиз хъиз,
Ваз гуьзелвал сана, дилбер.
Яргъал къекъевез, патав текъевез,
Вуна зи рикI кана, дилбер.*

*Къакъан синел цан цазава,
Лацу яра викIиник кваз
Деръубатдин лежбер ятIа,
КIаниди, вун къиле акъваз.*

*Гунгардай хъиз яд атана,
Яд атана бугъ алахъиз.
Агъадикай яр атана,
Къве вилелай нагъв алахъиз.*

*Жибиндавай виш квай калар,
Вин квай калар шекер яни?
Са суракъни амачир яр,
Вун феиш над шегьер яни?*

*КIамун къене къацу дере,
Кам веьейла гел жедани?
Я гада, вав рахуналди,
Чун ярдивай хъел жедани?*

*КIамун къене са яд ава,
Къван веьейла рагъуь тежер.
Рушан рикIе мурад ава,
Рекъидалди лугъуз тежер.*

*Ичин тарар са жергеда,
Ич тагъидай тар жедани?
Чун къандаз тагъид буба,
Эхиратда най жедани?*

*Къакъан синел сил цада за,
Сил цада за, къушариз гуз.
За жибиндавай чан гуьзел яр,
Булахдаллай рушариз гуз.*

*Гуьнедаллай къайи булах,
Чаз шуриурдин ван къевезава.
Къурбатдавай чан гуьзел яр,
Зун ви ванцихъ къекъевез ава.*

Седакъет КЕРИМОВА

ХАЙИ ЧАЛАН КЪАДИР ХЪУЪХ

Тавун дуъз яни бес? Газетдин даях хъун гъар са лезгидин буржи тушни?

Гъа куйне кхъизвайвал, чи члал къадимни я, девлетлуни. Икъван хъсан члал чна хуън тавурла, ни хуърай? Играм редакция, гъа инал заз са теклиф гуз кланзава. Жечни газетда "Хайи члалан дустар" рубрика кардик кутуртла. И рубрикадик кваз хайи члалалди дамахзавай, ам теблигъзавай, виликди тухузвай ксарикай макъалаяр чапнайтла, хул хъсан тир. Зун патал лезги члалан гъар са гаф тай авачир инжи я. Члалай са гаф квахъайтла, ам риклел хкун тавуртла, эхиз женни халисан лезгидивай? Гъавилай за лугъузва: Чан лезги стхарины вахар, хайи члалав мукувай агата, ам вилин нинеяр хъиз хуъх. Чан лезги дидеяр, жуван аялриз хайи члал чира. Чан лезгяр, жуван къвале, жуван хуърени шегъерда хайи члалав рахух. Ик авуртла чи члални яргъалди яшамш жеда, чи тарихарни.

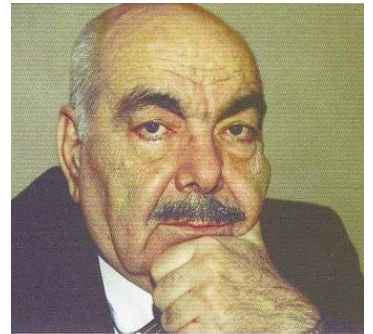
Мансур МЕСИМОВ,
Къебеле шегъер

Играм редакция! Сумгаитдин Гъукуматдин Университет акъалтларай за алай вахтунда Къебеле шегъерда къвалахзава. Ина, жуван хайибурун къула къвалахун заз гаф хуъ я. Ингъе са месэлади захъ къалабулук кутазава. Вучиз ятлани са бязи лезгири хайи члал кваз къавач. Хайи члалав са ктаб, я газет къелун абурун риклай туш.

Гъа инал лугъун хъи, чи рикл алай "Самур" газетди хайи члал кланарун ва хуън патал гъикъван чехи алахъунар ийизва. Лезгидалди газетдин чиниз акъудзавай макъалайри чаз члал чирзава, чи руьгъ юзурзава. Садбуру гъелени ихътин газет кхъин

ИНТЕРЕСНАЯ КНИГА ОБ ИЗВЕСТНОЙ ИГРЕ

Книга известного ученого Я.Адигезалова "Нарднаме" посвящена древней игре нарды. В книге рассказывается о краткой истории нардов, о правилах игры, о народной терминологии и др. На основе конкретных примеров сыгранных партий с применением нотаций, проведены комментарии и методологический анализ проведенных игр. Как новшество включены разработки автора в народной нотации "нумерация шашек", "прозрачный контейнер для зар", которые публикуются впервые.

Книга "Нарднаме" рассчитана для студентов спортивных факультетов, судей соревнований и научных работников, программистов, широкого круга любителей нарда.

Я.Адигезалов является автором признанной в мире нотации игры в "Нарды" (Москва, жур. "Наука и жизнь" №7, 1975г.). Известный врач, кандидат медицинских наук Яхья Адигезалов (Чеперви) писал новеллы, стихи. Он также соавтор ряда книг по этнографии. В 2008 году ему присвоено звание действительного члена Академии Наук Народов Кавказа.

Ученый, исследователь, публицист, близкий друг газеты "Самур" Я.Адигезалов ушел из жизни 2 декабря 2011 года.

"САМУР"

МӘН ТАТ, СӘН СЕК...

(Epizodik lövhə)

Haçmaz Şəhər İncəsənət Məktəbinin rəssamı
Ağah müəllimə xitab

Qanqallı, zanbaqlı, əvəlikli quzeyə duyunca baxdım. De-mədim, hansı nəyə görə, hansı dərdə məlhəm, hansı mərzəyə açardır. Bax, bu Çəməngüldür, bu biri Ətirşah... Olsun ki, bu səbəbdən Xoruzotu çəkdi ah... böyürdən dil əçdir Əzva. Qol qaldırır Qırqbuğum. Gərəkdir şəninə çay dəsgahı qurum. Möhnətə düşməyib Qatır-quyruğu - hələ şəhlidir, örtüb çuxuru. Yəni ləngiyir piyada Cimcilim. Nə bilim? Dost-düşmən tanımır Sarmaşiq - gedir irişə-irişə - dodağı yırıtq...

Səliqəli gəlidir Nilufər. Hələ nə qədər Gülxətmi toy evinə köçmək istər... Dəm alır, dəm verir Kəliklotu - içsən gərək, ta qədrindən şübhə qalmasın. Qaçaraqdır Andız - çiçəkləri ulduz-ulduz... Az görünür, yaşınır Solmazçıçək. Bənövşə göz vurdu. Yəni, sən varsan, bəs biz neyləyək?! Birər-birərdir güneydə Çəşir - guya dışarıda başı lovlulu xalının qazanı daşır...

Bu Kotankəsməz, bu Quşqonmazdır. Mənim saydıqlarım olanlardan çox azdır. Baxdım, aşığılarda gen-geniş ovalığımız, xalın-xalın səhramız; yuxarılarda buz parçalı, qar örtüklü zirvəmiz. Bəli, bura Vətəndir, doğmadır,

şirindir - həm möhtəşəmdir. Vəsi dərinird - dəryəmiz təkin. Dəyəri çoxdur sonsuzluq təkin. Uyardır coğrafiyası, təbiəti. Sözə sığmaz bərəkəti, ziyəti...

Duydum: təbiətin bir tutacağıdır insan. Bölümü çeşid-çəşid, zümrəsi naxış-naxış. Özü rəssam işi ulu yaradan!..

Elə bəz - mən tamam, sən cek. Tərəfşekiz bilməz nəvəm Tatecek... İncimir Tacik desəm, ya cır tat desəm. Baxar gözəlti, görsün gülməmmi mən?... Belə təmasdan kimə qısqaclıq gərək? Türk olan türkdür - başında börkədi - mənim ərzim, əziyyətim yox! Yan-yörəmiş haput. kettid, qırız, ləzgi, avar... Yaddan çıxmasın zeyid, buduq, udin... Kürd var, taliş var. Allahın rüdə deyirik malakan, öz tayfamıza ayınm...

A başına dönüm, nə qədər höc-cələyim, nə qədər sayım?! Oğul istər, qovvas tək cuma tarixin ənginliklərinə. Bilmədiyim etiraf edə mərdanə...Ancaq bən gün - zaman-zaman silkinən, silkindikə qovuşan, doğmalasan azsaylı xalqlar birliyi - vahid millət - azərbaycanlılıq biz!.. Mehrdə istiqanlı, vuruşda dözqanlılıq biz!..

TAT QÜDRƏT,
"Qızıl qələm" mükafatı laureatı.
Quba rayonu.

Хабарар

www.samurpress.net

ГЪИЛИН ХАТИАР ГЪАНВА

Чи республикадин Гъилин Хатларин Институтди Франциядин милли ктабханадай Азербайжандин тарихдихъни медениятдихъ галаз алакьалу тир документрин чинар акъудна гъанва. Санлай электрондин вариантда 200 материал гъатнава. Абурун арада Бакудин XVIII виш йисан план, шегъердин карта, Каспи гъульуьн, Куьр вацлун, Къаькъаздин картаярни ава. Европадин сиягъатчиьрин Азербайжандинизни Къаькъаздиз талукъарнавай кьейдер ва маса материаларни чпихъ ялдайбур я.

ЦИЙИ МУЗЕЙ

Азербайжандин Милли Илимрин Академияда прессадин Милли музей аралад гъанва. Ихътин музейр Англияда, Туьркияда, Нидерландда ва са кьадар маса уьлквейра фаллай кардик ква. Цийи музейда Азербайжандин прессадин, гъакин кьечепатан уьлквейрин прессадин тарихдиз талукъ экспозицияр къватнава. Музей гьегъеншарун патал адаз Азербайжандин Милли Энциклопедиядин илимдин меркезда кылди чка чара ийида.

КЪУЛАЙВИЛЕР АВА

И йикъара Къубада 2 цийи туризмдин кархана кардик кутунва. Тебиятдин нер пилера эцигнавай ял ягъидай Чехи дараматра туристар патал гьек тир вилин шартлар аралад гъанва. Къулайвилерал гъалтайла цийин базаяр виликданбурулай виликди фенва. Абуру авала яз гъар йисуз Къубада вишералди инсанриз ял ягъидай мумкинвал гуда.

КЪИЛИЗ АКЪУДНАВА

"Векъин пунар ва инсандин хатасузвиллин грантдин Программатив" къадайвал, Закъатала районда цийи проект кьилиз акъуднава. И проектдин бинедаллаз Дардокъказ ва Мосул хуьрерин 5700-дав агакына агъалар хъвадай шедди таъминарнава. Икъван гагъди Закъаталада санлай 375640 доллардин кьимет авай проектар кьилиз акъуднава.

Хабарар

www.samurpress.net

КАРДИК КУТУНА

Алатай йисан эхирра Кіфар районда са шумуд цийи кархана ардал гъана. 20-декабрдиз ина хъайи Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева ва адан ханум Меҗрибан Алиевади цийи карханаар - "Урва-1" ГЭС, "Зирве" ва "Къая" отеллар, Шагь дағь хъубтуьнни гатун туризм комплексдин сад лағьай хел кардик кутунин мярекатра иштиракна. Ина Президент И.Алиеван иштираквиледи Кіфар-Уьнуьгь-Лаца рехъни кардик кутуна.

КЪЕБЕЛЕДА ЭЦИГДА

Къебеледа дугъуз гежедай къван чехи алишверидин меркез эцигда. Райондин къилин архитектор Тебриз Абдулхалыкъова малумат гайивал, къецепатан компанииркайи сада цийи меркездин проектни гъазурнава. Исятда эцигунар патал гъазурвилер аквазва ва и кар муквал вахтара гъиле къада. Дараматар милли архитектурадин бинедаллаз эцигда.

СУПЕР-ЮПИТЕР

Муьнгьендин Астрофизикадин Институтдин астрономри цийи планета ашкъара авунва. Ам ракънин системадин виридалайни залан планета тир Юпитердилай 13 гъилера залан я. И планета Каппа Андромада гъетрелай элкьезва. Алимри дугъузвайвал, "Супер-Юпитер" жаван планета я. Адан яшар 30 миллион йисав агакъзва. Раќинин яшар лағьайга, 5 миллиард йис я.

50 İL SÖZÜN KEŞİYİNDƏ

Sadə və səmimi insan, təcrübəli qələm sahibi, "Samur" qəzetinin yaxın dostu Natiq Səfiyev 50 ildir yaradıcılıqla məşğul olur. Bu illərdə onun qazandığı uğurlar az deyil. 45 ildən çox Xırdalan şəhər 1 saylı orta məktəbində rus dili müəllimi işləmiş Natiq müəllim respublikamızın tanınmış pedaqoqlarındandır. Onun pedaqoji fəaliyyət sahəsindəki nailiyyətləri haqqında respublika mətbuatında neçə-neçə məqalələr dərc olunub. N.Səfiyev 100-dən çox elmi-metodiki məqalənin, rus dili müəllimləri üçün 2 kitabın, 200-ə yaxın radio və televiziya verliş və stüjetlərinin müəllifidir. Onun elmi məqalələri Rusiyanın, Bolqarıstanın, Ukraynanın, Qazaxıstanın və bir sıra başqa ölkələrin mətbuatında işıq üzü görüb.

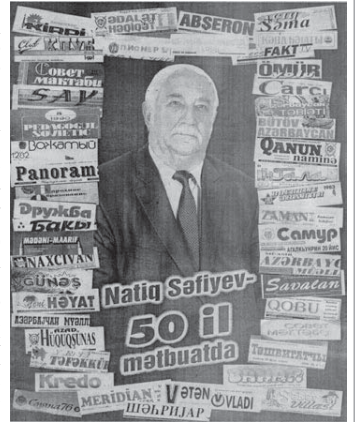
Natiq Səfiyev həm də yaxşı jurnalist, yazıçı, tərcüməçi kimi tanınır. Özünün dediyi kimi, 50 il ərzində heç bir redaksiyada işləməyib, azad jurnalist kimi fəaliyyət göstərib. Bu fəaliyyətin bəhrəsi göz qabağındadır. O, yüzlərlə yadda qalan məqalə və oçerkin, 10 kitabın müəllifidir. Natiq müəllim haqqında 3

kitab yazılıb.

Zəhmətkeş qələm sahibi olan Natiq Səfiyev jurnalistika sahəsində olduğu kimi, tərcüməçilikdə də böyük uğurlar qazanıb. Təkcə 2010-2012-ci illər ərzində respublika mətbuatında onun dünya yazıçılarının əsərlərindən tərcümə etdiyi seçmələrdən 295 nəgüv və həkayə dərc olunub. O, həmçinin dünya xalqlarının lətifə və nəğıllarını da sevə-sevə tərcümə edir. Onun müxtəlif dillərdən tərcümə etdiyi 150 nəgüv qəzet və jurnallarda işıq üzü görüb.

Natiq müəllim həm də ləzgi və Dağıstan xalqlarının nəğıllarını Azərbaycan dilinə çevirir. İndiyədək "Samur" qəzetində onun Azərbaycan dilinə tərcümə etdiyi bir neçə ləzgi nəgüv oxuculara çatdırılıb. Bu iş gələcəkdə də davam etdiriləcək.

Qəzetimizlə yaxından əməkdaşlıq edən qələm dostumuzun yaradıcılıq uğurları digər həmkarlarımız kimi bizi də qəlbən sevindirir. Yaxşı insan, adlı-sanlı ağsaqqal, təcrübəli qələm sahibi

olan Natiq müəllimə cəsaətlığı, yeni yaradıcılıq uğurları, bundan sonra da uzun illər sözün keşiyində durmağı arzu-layırıq.

İslam chirday mektebar

Rossiyada va Kъafkъazda sifte yz Dağъustandin Kаспийск шегьерда İslam din chirday nyinin mektebar кардик кутуна. İ mekteбри Dağъustandin İslam Университетдин филиалри хьыз кьвалхазва. Цийи mekteбра İslam din илимдин бинедаллаз чирун патал кьулай шартлар ардал гъанва. Гъаф муаллимар чпихъ диндин рекъай вини дережадин чирвилер ва тажриба авайгур я.

Митингар тухун патал

Алай вахтунда Дагъустан-дин Миннозди митингар тухун патал чкъар тайнарзавай проектдин винел кьвалхазва. İ проектдив кьадайвал, гила митингар кьандай чьавуз ва кьандай чкъайра тухуз жедач. Гъам республикадин шегьерра, гъамни районрин меркезра митингар тухун патал кьилиди чкъар тайнарда. Садбуру чехи поселокра ва хуьрерани ихътин чкъар тайнарун тьалабзава.

ЦИЙИВИЛЕР

Музей эцигда

Россиядин Иркутск вилаятда, Байкал вирин кьерехда мамонтдин келледиз ухшар музейдин дарамат эцигиз кьанзава. Ина дубнядин вири уьлквейрин художникрин эсерин выставкаяр, искусстводин галереяяр, эсерар кьалурдай залар кардик кутада.

Иркутск вилаятдин губернатордиз проектдикай гъаф хуш атанва ва ада талукъ идарайрин пешекарривай музей ардал гъунин рекъерикай веревирлер авун тьалабнава. Музей эцигиз кьанзавайбурун жергеда гъана яшамин жезвай лезгияр ва дагъустанвиярни ава. Абуру тьукьурнавай эцигунардай бригада вичихъ тажриба ва алакьунар авай коллективрикай сад яз гъисабзава.

Винел акьуднава

Археологри Дагъустандин чилерихъ ва дерг девирра ина яшамин хъайи инсарихъ авсиятда цийи делилар винел акьуднава. Республикадин кьибле патал, лезгияр яшамин жезвай чилерал тухвай ахтармишунрай малум хъайивал, ина сифте яз инсанар 1 миллионни 400 агъзур йис инлай вилек пайда хъанва. Икь тирди и чилерал алай кьадим дагъарри ва маса гелерини субутзава.

Жанавулар пара хъанва

Россиядин Саха (Якутия) Республикада жанавурун кьада 4 агъзурдав агакънава. Абуру хуьрун майшатрихъ гъаф зарар хкьурзава. Гъавилей ина мал-кьара хуьн четин хъанва. Жанавури анжах 2012-йисуз Якутиядин хуьрун майшатдиз 157 миллион манатдин зарар гана. И кар фикрда кьуна республикада адетдилей кьесцей тир гъалар малумарнава.

GÖY ÇAQQAL

Bir həftədən çox idi ki, çaqqal şikarsız qalmışdı. Acından tamamilə anlaşılmışdı. Bir gecə o, yaxınlıqda qəndə ova getdi. Toyuq-cüce tapmaq ümidi ilə burada dolandı, amma əlinə heç nə keçmədi. Çarəsiz qalıb bir evin damına çıxdı. Bacadan aşağı düşən çaqqal düz gedib boya ilə dolu çəlləyin içinə düşdü. Ev yiyəsinin yun sapları boyamaq üçün hazırladığı rəngə boyanan çaqqal "daha mənim axırımdır", deyər düşündü və meşəyə tərəf götürüldü.

Bu vaxt onun qabağına bir tülkü çıxdı.
- Bədəndəki göy ləkələr haradandır? - deyər tülkü gülə-gülə ondan soruşdu.
- Bilsəydim mən necə bəladan qurtulmuşam, heç mənə gülməzdin,- çaqqal incidi.
Tülkünün çaqqala yazığı gəldi. O, dedi:
- Əgər dediklərimə əməl etsən sənəni doyuncaya yedizdirərəm.
- Sən nə desən ona əməl

edəcəyəm,- acından taqətini itirən çaqqal rəziləşdi.

Onlar meşənin içindəki talanın ortasındakı palıd ağacının yanına gəldilər.

- Vəd etdiyini yemək hardadır? - çaqqal soruşdu.

- Tələsmə,- deyər tülkü ciddi halda cavab verdi. - Palıdın koğuşunu görürsənmi? Sən hələlik burada yaşayacaqsan. Yadımda saxla, sən bu gündən bu meşənin hökmdarının varisəsin. Elə edəcəyəm ki, bütün heyvanlar sənə tabe olacaqlar.

Göy çaqqal heyrətə gəldi:
- Sənin başına hava gəlib?
- Xeyr, mənim ağılım başımdadır. Yadımda saxla, sən meşələr şahı şahın oğlusan. Atan səni buranın heyvanlarını idarə etməkdən ötrü göndərib. Mən isə sənin vəzirinəm. Mənim məsləhətim olmadan bir addım da atma. Aydındır?

- Aydın olmağına aydındır, amma bax gör, mən şaha oxşayırammı? - deyər acından yerə sərilmiş çaqqal soruşdu.

- Bunun sənə dəxli yoxdur. Mən nə desəm, onu edəcəksən.

Çaqqal koğuşun içinə girib qıvrılıb uzandı, tülkü isə heyvanları xəbərdar etməkdən ötrü meşəyə yolland. O, heyvanları şaha təzim etmək üçün talaya çağırtdı və xəbərdar etdi: "Özünüzlə hədiyyə götürməyi unutmayın!"

Tülkü hardansa bir katil tapıb talaya qayıtdı.

Heyvanlar şahın qəzəbindən qorxaq talaya tərəf üz tutdular. Kimi bir parçaət, başqası bal, digəri çöl siçovulu götürmüşdi. Aylar, qabanlar, canavarlar, dovşanlar bir-

birinin dalınca düzülüb gəlmişdi. Tülkü hədiyyələri qəbul edib palıdın koğuşuna girdi və çaqqala dedi:

- Gəl dostum, doyuncaya yox, sonra çıxıb bir nitq söyləyərəsən.

Onlar yeməklərin üstünə atıldılar. Heyvanlar isə talada səbrlə şahı gözləyirdilər. Nəhayət, tülkü koğuşdan çıxıb dedi:

- Hörmətli hökmdarımız şirin varisinə - bizim əziz şahımıza qarşılyın!

Heyvanlar kətildə oturmaş çaqqala təzim etdilər. Şahın çaqqala oxşaması onları şərtsizə da göy rəngli olması şübhələrdən uzaqlaşdırdı.

Tülkü çaqqalı çətin vəziyyətdən qurtarmaq üçün dilləndi:

- Şahımız yol gəlib yorulub, ona görə də onun sözlərinə sizə məni çatdıracağam. O, sizdən razılıq edir. Şahınızı sevin və onun sözündən çıxmayın!

Sonra şahı bütün heyvanların adından ayı salamladı. Ayının nərsinə eşidən çaqqal qorxudan əssə də başını silkələyib razılığını bildirdi:

- İndi isə gedə bilərsiniz. Cümə

günü şahın xanımı bura gələcək. Onu da hədiyyələrlə qarşılayarsınız. Heyvanlar çıxıb gedəndən sonra tülkü özündən razı halda dedi:

- Hə dostum, səni necə şah etdiyimi gördünmü? Gedək yeməyimizi yeyib qurtaraq.

Çaqqalla tülkü koğuşa girib qarınları şişənə kimi yedilər. Sonra isə dincəlmək üçün yerə uzandılar.

Tülkü təzəcə mürgüləməyə başlamışdı ki, birdən çaqqalın səsinə eşitdi:

- Vəzir, ay vəzir!

- Nə olub, şah? Toxluqdan şitlik edirsən? - tülkü hirsələndi.

- Sən nə cürətlə şaha belə danırsan? - çaqqal özündən çıxdı. - Susamışam, tez ol mənə su gətir.

- Az yeyəydim,- tülkü deyindi.

- Səsinə kəs, - deyər çaqqal bağırtdı. - Yadımdan çıxıb ki, mən şaham? Görmədin heyvanlar mənə necə təzim edirdilər? Mənim atam da, babam da şah olublar.

Tülkü hiddətləndi:

- Şaha bir bax, səni mən şah elədim. Səsinə kəs, yoxsa göy dərinə boğazından çıxararam.

Tülkünün qəzəbləndiyini görən çaqqal qorxuya düşdü. O, mülayimcəsinə dedi:

Gedək, bir yerdə su axtaraq.

Onlar meşədə bir bulaq tapıb doyuncaya su içdilər. Kəfi köklən çaqqal tülküyə verdiyi vədi unudub var gücü ilə ulamağa başladı.

Yaxınlıqdakı kolda bir canavar yatmışdı. O, gözlərini açıb qarşısında göy çaqqalı görəndə hər şeyi başa düşdü. "Biz necə də səfəh olmuşuq",- deyib tullanıb çaqqalın boğazından yapışdı.

Hər kəs öz əməlinin meyvəsini dərər.

Azərbaycan atalar sözü

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

АЛБАН АЛФАВИТ

№№	Мат.	Мин.	Син.	Кир.	Лат.	№№	Мат.	Мин.	Син.	Кир.	Лат.
1	а	б	в	г	а	25	п	қ	р	п	р
2	а(н)	б(н)	в(н)	г(н)	â	26	п(н)	қ(н)	р(н)	â	â
3	б	в	г	д	b	27	р	с	т	b	b
4	б(н)	в(н)	г(н)	д(н)	v	28	р(н)	с(н)	т(н)	v	v
5	в	г	д	е	g	29	с	т	у	g	g
6	в(н)	г(н)	д(н)	е(н)	g̃	30	с(н)	т(н)	у(н)	g̃	g̃
7	г	д	е	ж	h	31	т	у	ф	h	h
8	г(н)	д(н)	е(н)	ж(н)	?	32	т(н)	у(н)	ф(н)	?	?
9	д	е	ж	з	d	33	у	ф	х	d	d
10	д(н)	е(н)	ж(н)	з(н)	de	34	у(н)	ф(н)	х(н)	de	de
11	е	ж	з	и	z	35	у(н)	ф(н)	х(н)	z	z
12	е(н)	ж(н)	з(н)	и(н)	z̃	36	ф	х	ц	z̃	z̃
13	ж	з	и	й	i	37	ф(н)	х(н)	ц(н)	i	i
14	ж(н)	з(н)	и(н)	й(н)	î	38	х	ц	щ	î	î
15	з	и	й	к	u	39	х(н)	ц(н)	щ(н)	u	u
16	з(н)	и(н)	й(н)	к(н)	k:	40	ц	щ	ч	k:	k:
17	и	й	к	кк	k:	41	ц(н)	щ(н)	ч(н)	k:	k:
18	й	к	кк	кк	q:	42	щ	ч	чч	q:	q:
19	к	кк	кк	кк	q̃	43	ч	чч	ччч	q̃	q̃
20	к(н)	кк(н)	ккк(н)	кккк(н)	q̃	44	ч(н)	чч(н)	ччч(н)	q̃	q̃
21	кк	ккк	кккк	л	i	45	чч	ччч	чччч	i	i
22	кк(н)	ккк(н)	кккк(н)	л(н)	m	45	ччч	чччч	ччччч	m	m
23	ккк	кккк	ккккк	м	p	47	чччч	ччччч	чччччч	p	p
24	ккк(н)	кккк(н)	ккккк(н)	м(н)	p̃	48	ччччч	чччччч	ччччччч	p̃	p̃
				п		49	чччччч	ччччччч	чччччччч		

Кцларай кьве хабар

ШЕГЬИДАР РИКЕЛ ХКАНА

Райондин члехи хуьрерикай тир Мучугьрин ктабханада 20-январдин югьрикел хкана. Агьсакьал кьелемэгьли Агьаверди Аливердисева, ктабханачи Лиза Мегьдисевади ва клубдин кьил Абдулмежид Султанова мектебдин аялриз 1990-йисан 20-январдин ва кьунайрикай гегьеншиз малумат гана. И мярекатдал аялри чи шаирри шегьидриз бахшнавай шиирарни келна.

КЪУМАДИКАЙ ШИКИЛАР

Кцлар райондин Къуьхурьба хуьре яшамши жезвай, вичин 16 яшар тир Элла Азизбеговади къумадил члугвазвай тежер хьтин шикилралди вири гьейранарзава. Шикилар члугун патал ада пуд шейиникай къумадикай, кистдикай ва цикай мненят кьачузва.

Гьеле аял члалай шикилар члугваз майилвал кьалурай Эллади вичин гьар са эсер 15-20 декьикадин вахтунда арадал гьизва.

РИКЕЛ ХУЬХ!

Глаголрин инкарвилин префиксар т гьарфуналди: т, -та, -те, -ти, -ту, туь кхьиди, д гьарфуналди кхьидач. Месела: *атун-татун, гун-тагун, фин-тефин, нез-тезез, тун-тун, туйь-туьтуйь*.

Инкарвилин суффикс вири душшуьра анжах ч гьарфуналди кхьиди. Месела: *фидач, фенач, фидачтла* (икI кхьидач: *фидачиш?* *феначиш?*) ва мсб.

И кьайдадик тек са куьмекчи глагол *туш* акатзавач. И глаголда ва адан формайра ш кхьиди. Месела: *туш, тушир, туштла, тушиш?* ва мсб.

Буржерин тварар

Эсед - Лев	Далав - Водолей
Сиратан - Рак	Жаду - Козерог
Жазва - Близнецы	Къавус - Стрелец
Савур - Телец	Экрёб - Скорпион
Гьамал - Овен	Мизан - Весы
ХутI - Рыба	Самбал - Дева

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

- Гзаф тлурла, виртни цуру жеда.
- Гьуцаривай члуриз тахьай кIвал ичкиди члурда.
- Гьуьлни паб са виклиник квай ясар.
- Гьуьлни паб са ичинин кьве пад я.
- Гьуьр кIатIа, гьуьл - кIвале.
- Гьуьлв гьуьлвал, хьуьтIуь кьуьдвал авуна кIанда.
- Гьуьлуьн гаф папан, папан гаф гьуьлуьн туьтуьнлай фена кIанда.
- Гьар са инсан эвел жуван кIвале экьдай чирагь жен.
- Гьар са кIвале вичин кьифер жеда.
- Кал кIвалин булаха я.
- Гьар са хуьре са абдал жеда.
- Жувакай буба тахьанмаз бубадин кьадир чир жедач.
- Жуван гьиле авай лаш тлурар алаз аквада.
- Жуван мехьер туна, кьуншидин мелез финмир.
- Жуван кIвалин кIан эгьундайбур жуван кIвалаяй аквадта.
- Жуван кьулав виридалайни кьулдай я.
- Иблис акатна - хуьр члур хьана.
- Иминдин кIвале неь, халудин кIвале кеус.
- Ички хьваз кIан хьайила кьекьверадизни пул жагьиди.
- Ички хьвайндаз вич бег хьиз жеда.
- Кандуда гьуьр авайдан гурмагьдай гум кими жедач.

А.С. Пушкин

Кавказ

Кавказ агьада. Кьакьанда – зун сад, Кьалин живерин, дагьаррин кьилел. Яргьай хьиз тек лекь куклущдин винел Кьудгунна цавуз, гуьзетиз кьуд пад. Аквазва заз кIам, булаха хазвайвал, Дагьдин чинай жив, рагар кьвазвайвал.

КIаникай цифер физва секиндиз, Абурун юкь атIуз чарчарар рахаз. Ухшар туш кьецил и рага рагаз. Агьадай кьатIуз жезва четиндиз Кул-кусар, ахпани тамар кьалин тир, Кьушрав кьуш рахаз, миргер йигин тир.

Мадни агьада – дагьвийрин хуьрер, Суьруьяр кьекьезе кьакьан пелера. Эвицзава дагь мублагь чилерал, Арагва вацун серин тир кьерел. Терек вацув гва ана гургагур, Хуьзва дагьвиди кьакьара гапур.

Вацлар пехи я, ничхир хьиз жегьил, Ракьун кьефесдай якIун ранг акур, Яд чикIиз, акьаз кьерера агьур, Лепейри мез гуз рагариз кьецил... Файдасуз крар – шадвал гьатзавач, Лал рагари цин хилер кIватIава.

Урус чIалай элкьуьрайди Абдуселим Исмаилов я.

Квез чидани?

- ✓ Кьафкьаздин дагьлар 28 миллион йис инлай вилик пайда хьанва. И дагьлар гьар йисуз 1,5 сантиметрдин хкаж жезва.
- ✓ Дагьустандиз дагьларин уьлкве лугьзватIани, адан чилерин анжах 39,9 процент дагьлар я. Чилерин 43 процент лугьзенлухрикай ибарат я.
- ✓ Тарих тирвал Дагьустандин чилерал 20 гьукумат хьанай.
- ✓ 1239-йисуз Дербент вичин гьилик кутур Баты хандин 60 агьзур кьушунди Рича хуьр кьаз кIанз лезгийрихь галаз 25 юкьуз женг члугунай. Хуьр ксарихь галаз санал дшегьлийри, кьуьзубуру ва аялрини хуьзвай. Агьзурралди монгол аскерар яна кьейи ричавийри эхирдалди женг члугунай ва ягь-ягьунра абур вири гьелек хьанай. Рича кьурла монголри хуьруьз цIай яна канай.

✓ 1859-йисуз урусри Дагьустандин машгьур кьагьриман Имам Шамил кьуна Россиядиз тухвайла адавай жузунай: "Ваз нихь галаз гуьруьшмиш жез кIанзава?" Ада сифте яз генерал Ермолован тIвар кьунай ва абур гуьруьшмишни хьанай. Марагьлу я хьи, урус пачагьди Шамилаз Ермолова кьачурдалай пара пенсия тайинарай.

Газетдин 2012-йисан 20-декабрдин тилитгиз акьудай кроссворддин жаваб

1. Расим. 2. Булур. 3. Гудул.	Канаб. 14. Чахма. 15. Магьбир. 16.
4. Халиф. 5. Тарун. 6. Сегьер. 7.	Кьулан. 17. Бурма. 18. Кичик. 19.
Везир. 8. Кирам. 9. Кьимет. 10.	Мидас. 20. Ренин. 21. Несил. 22.
Дагьбар. 11. Жаваб. 12. Сакит. 13.	Шилик. 23. Зигил. 24. Тларун.

ЗЕМЛЯ ЧЕРЕЗ 100 ЛЕТ

Каждый второй житель Земли хотел бы знать о том, что будет на ней через 100 лет. Британские ученые собрали и прокомментировали мнения своих соотечественников о главных событиях, которые, по их убеждению, должны произойти в XXII веке.

Люди будут двуязычными

В этом прогнозе жители Британских островов продемонстрировали в большей степени свой патриотизм, нежели знания. Сегодня, согласно данным Французской академии наук, современное человечество говорит почти на 3000 языков, причем самым распространенным считается китайский, который является родным для 1113 млн человек. Это число втрое превышает число тех, для кого родным является английский: их всего 372 миллиона. По подсчетам американских специалистов, в 2050 году в мире будет уже 1384 млн говорящих на китайском, 556 млн - на хинди и урду и 508 млн - на английском. За английский по пятам следуют испанский и арабский, на которых будут говорить соответственно 486 и 482 млн человек. И это вовсе не значит, что все остальные языки отомрут. Более вероятна другая тенденция: большинство людей будут двуязычными.

Главной житницей Земли станет океан

Ученые считают, что это достаточно точный прогноз. Население Земли в следующем столетии может превысить 10 миллиардов, и сельскохозяйственных площадей не будет хватать для того, чтобы обеспечить всех пищей. Поэтому возникнут фермы в океанах, которые будут выращивать не только рыбу и моллюсков, но и водоросли для приготовления продуктов питания и топлива. Кроме того, перенос работы аграрной отрасли в моря позволит высвободить огромные объемы ценной пресной воды, которая сейчас уходит на полив растений.

Моря под Сахарой

На глубине примерно 75 метров под пустыней Сахарой и в других районах Африканского континента находятся водные запасы, которые могут в сто раз превышать запасы пресной воды на поверхности нашей планеты. В настоящее время исследователи создали первую в мире подробную карту этих запасов, большая часть из которых располагается на севере Африки. По словам ученых, вода там в водоносных пластах, которые существуют с древних времен. Вполне возможно, что эти подземные источники смогут обеспечить необходимое количество воды для сельского хозяйства и потребления

на всем континенте, но для того, чтобы извлечь оттуда воду, придется потрудиться, так как в случае бурения крупных скважин водоносные пласты могут быть разрушены.

Моолокуют 7 тысяч лет

Ученые провели исследования жирных кислот, выделенных из неглазированных керамических изделий. Возраст этих изделий, найденных на территории Ливии во время раскопок в пещере первобытных людей Вади Има, оценивается в 7000 лет. В результате исследований было установлено, что в данной посуде в прошлом проходила обработка жиров, характерных для молочных продуктов. Таким образом, работа ученых представила первые ясные доказательства того, что еще 7000 лет назад в доисторической Сахаре люди использовали животноводство для добычи моолока.

На Луну за водой

Согласно данным, поверхностный материал лунного кратера Шеклтон может на 22% состоять из льда. Данный кратер находится недалеко от южного полюса Луны и был образован, по подсчетам ученых, свыше 3 миллиардов лет назад. Ширина кратера составляет 21 километр, а его глубина достигает 3 километров. Внутри него постоянно очень низкая температура и темно.

ГАФАПАГ

Агъдаш	туплун азар
Алавал	КІанивал
Амалажат	фекъийрин къуллугъдал
	алай кас
АцІунар	гъуьлуьз тухванвай руш
	бубадин КІваліз сифте яз
	фейи вахт
Бази	къудрат, къуват
Бих	манасуз
Буьнуьгът	пис хесетар хас тир инсан
Ваьгъ	теклиф
Гутум	къуд лагъай несилдин аял
ГъветІ	таза
Гъурса	дерт
Дандаг	ципицІ тарар къакъандиз
	хкажун патал акІурнавай
	КІарас
Дертлар	дердер авайди
Жагъал	яКІун квак
Зерхел	вацІукай хкатиз, адак
	какахъ хъийизвай хел
Зими	яшариз тІимил,
	жегъил аял
Иьгрем	Къабдал фенвайбуру
	алукІдай пекер
Идгъил	цал хъиз эцигнавай
	къурай купІар
Ипил	КІарасрин къатІал
Итиж	фикир желбдай гъисс
ИчІеба	ичІи яз, затІ гъачиз

ША, ЛЕЗГИ ЧІАЛАЛ РАХАН!

АСШ-дин Нью-Йорк шегъерда къве лезги жегъил дубшуйи жезва
Два молодых лезгина встречаются в г. Нью-Йорк США

- Я стха, вун лезги яни?
- Брат, ты лезгин?
- Ваз гынай чир хъана?
- Как ты догадался?
- Ви телефонди "Лезгинка" макъамдалди зенг яна.
- Твой телефон зазвонил под "Лезгинку".
- РикІивайни гъакІ я!
- Да, действительно!
- И зенг галачизни заз вун лезги тирди чир жедай.
- Даже без этого звонка я бы догадался, что ты лезгин.
- Квелай?
- Как?
- Вун гъарайиз рахунилай.
- По тому, как громко ты говоришь.
- (Къведни хъурезва)
(Оба смеются)
- Им тек са заз ваь, вири лезгийриз хас къетленвал я.
- Эта черта присуща не только мне, а всем лезгинам.
- Ибур галачизни вун лезги тирди къатІун четин туш.
- Даже и без этого не трудно догадаться о том, что ты лезгин.
- Яни?
- Да?
- Дубньядин гъи пипІе хъайитІани, заз жуванбур гъасятда чир жеда.
- В любой точке мира, своих я узнаю сразу.
- Зани!
- Я тоже!
- Вун гынай я?
- Откуда ты родом?
- Дагъустандин Каспийск шегъердай. Бес вун?
- Из города Каспийск Дагестана. А ты?
- Зун Къиргъизстандин Бишкек шегъердай я.
- Я из города Бишкек Киргизии.
- Къиргъизстан гынай, лезги чІал гынай?
- Куда Киргизия, куда лезгинский язык?!
- Я чан стха, ваз Къиргъизстанда ава къван лезгийрикай хабар авани?
- Брат, ты знаешь как много лезгин в Киргизии?
- Вуч хъсан!
- Как здорово!
- Вуна ина КІелзавайди я жеди.
- Наверняка ты здесь учишься.
- Эхъ, за Нью-Йорк Университетдин физикадин факультетдин IV курсуна КІелзав. Бес вуна?
- Да, я студент IV курса факультета физики Нью-Йоркского Университета. А ты?
- Зун Нью-Йоркдин Медицинадин Университетдин V курсунин студент я.
- Я студент V курса Нью-Йоркского Медицинского Университета.
- Валай гъейри ина мадни лезги студентар авани?
- А кроме тебя тут есть еще лезгинские студенты?
- Эхъ, чун цІуд кас тир, вун галаз цІусад хъана.
- Да, нас было десять, с тобой уже одиннадцать.
- ЦІусад ваь, цІувад - зи дустарни галаз.
- Не одиннадцать, а пятнадцать - вместе с моими друзьями.
- Гъаан! Гила чавай дем ийиз жеда.
- Ага! Теперь можно и «Дем» организовать.

ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ!

В районах республики на газету "Самур" можно подписаться коллективно и индивидуально в любое время.

Годовая подписка составляет 15 манатов.

Справки по телефону: 432-92-17

13 марта 2013 года в 18⁰⁰ в ресторане "Фидан" г.Баку состоится концерт танцевальной группы "Cigitler LEZGINKA GROUP"

"ВЕСЕННИЕ РАДОСТИ ПО-ЛЕЗГИНСКИ"

посвященный семилетию группы и праздника Яран сувар. Вас ждет насыщенная зажигательными танцами и песнями, веселыми конкурсами и розыгрышами шоу-программа и традиционный Дем.

У вас будет возможность насладиться изысканными блюдами лезгинской кухни и проинспектировать духом этого древнего народа!

На вечер выступят известные лезгинские ансамбли и исполнители.

Билеты можно приобрести по тел. /055/ 555 11 73 (Шамиль), /051/ 760 01 23 (Наргиз).

"Cigitler LEZGINKA GROUP"

SAMUR

Баş редактор
Сәдақәт КӘРІМОВА

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi
26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı Yəsamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Mətbuat və İnformasiya Nazirliyində qeydə alınmış.
Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581

Tiraj: 3000

Tel: 432-92-17